

Adaptív oktatás a hangszeres zenei nevelés alapozó időszakában

DEÁKNÉ KECSKÉS MÓNIKA

Széchenyi Egyetem Művészeti Kar/Apáczai csere János Kar, Győr
monimail11@gmail.com

DOI: 10.18427/iri-2019-0021

Az adaptivitás eredetileg a biológia tudományágához tartozó fogalma más diszciplínákban, így a neveléstudomány területén is helyet kapott. Az adaptivitás olyan kulcsfogalom, amely nélkül napjainkban egyetlen hatékony pedagógiai tevékenység sem képzelhető el. A pedagógusnak a szakmai önállósága, és a rendelkezésre álló ideális tárgyi feltételek mellett képesnek kell lennie alkalmazkodni a diákok képességeihez, adottságaihoz. Fokozottan érvényes ez a művészeti, ezen belül a zenei nevelés különböző területeire.

Az adaptív szemlélet leginkább nyílt oktatási környezetben érvényesülhet. Az általános iskolai, zenei nevelés nehézségei ezen a téren éppen abból adódnak, hogy hazánkban még mindig sok helyen a tanulót passzív szereplőként kezelő zárt, frontális oktatás jellemző. Johann Heinrich Pestalozzi és Jean-Jacques Rousseau már alkalmazta a nyílt oktatás elemeit. Ebben az oktatási környezetben a pedagógus szerepe más, pedagógiai tevékenységének alapja a tanítványaival történő együttműködés. Az alternatív pedagógiai program alapján működő köznevelési intézmények mellett leginkább az alapfokú, hangszeres zenei nevelés intézményeiben nyílik lehetőség az adaptivitás érvényesítésére, a tanulók közötti differenciálásra. A hangszeres oktatás Magyarországon páros szituációban, az elméleti órákon pedig a hagyományos osztálylétszámoknál jóval kisebb csoportokban történik. Ennek köszönhetően a zeneiskolai hangszeres óra magától értetődően, természetes közegében biztosít nyílt környezetet a pedagógus, és tanítványa számára.

Az adaptív oktatás kérdését a szakirodalomban legtöbbször az iskolai ének órák keretében vizsgálták. Jelen tanulmányomban az adaptivitás, a differenciálás lehetőségeit, feltételeit az iskolai ének-zene órákkal összehasonlításban, az alapfokú hangszeres oktatásban vizsgálom. Külön figyelmet szentelek annak, mekkora szerepet kap a folyamatban a szülő-diák-tanár kapcsolata, hogyan járulhatnak hozzá a sikeres adaptív neveléshez a tanári kompetenciák, valamint a szülő, és a diák motivációja. Vizsgálódásom középpontjában a zenei nevelés alapozó időszaka, és az alsó fokú zeneiskolai osztályok állnak.

Adaptivitás az iskolai ének-zene, és a zeneiskolai oktatásban

Az egyéni sajátosságokra lévő differenciálást és az egyéni sajátosságok ismeretében megvalósuló egységes oktatást együtt adaptív oktatásnak nevezzük, és kapcsolatba hozzuk a nyílt és zárt oktatás által ehhez biztosított lehetőségekkel, feltételekkel (M. Nádasi, 2008:94). A zárt oktatási rendszerben a frontális oktatás jellemző. A tanuló inkább passzív, mint aktív szereplő. Akár a közoktatást, akár az alapfokú művészetoktatás szemszögéből nézzük is, a művészeti tárgyak oktatásának anyaga, célrendszere, eleve kizárják a zárt oktatási rendszer hatékonyságának lehetőségét. Legyen tánc, vizuális nevelés, avagy zeneoktatás a középpontban, a tárgyak jellege miatt sikert csak a nyílt oktatási rendszerben érhetünk el. Nem csak a készségtárgyakra igaz megállapítás, hogy a tanuló motiváltságát akkor a legegyszerűbb fenntartani, ha a nevelő bevonja a diákokat a célok kijelölésébe, az oktatás menetébe. Ennek köszönhetően az elsajátított tudás közös interakció, ad absurdum közös erőfeszítés eredménye, és nem a tanulóra felülről rákényszerített kötelezettség eredménye lesz.

A közoktatás keretein belül megvalósuló ének-zene oktatásban, és a közismereti tantárgyak esetében a nevelési célok megvalósításának módja nem lehet egységesen sikeres. Mindegyik tanuló más-más adottságokkal bír, nem ugyanarról a szintről indulnak. A differenciálás mindkét tantárgycsoport esetében szükséges, az adaptív oktatás szinte elengedhetetlen. Ugyanakkor *„az adaptív oktatást nem lehet elrendelni, nem lehet bevezetni. gyakorlatban való terjedése mindenekelőtt a pedagógusok adaptivitást elfogadó viszonyulásán múlik. A pedagógus feladatköre, szerepe részben kiterjeszkedik, részben átalakul”* (M. Nádasi, 2008:25). Az adaptív oktatás a köznevelésben tehát első sorban a pedagógus választásán, autonómiáján múlik. Ugyanez zeneiskolai keretek között nem csak elengedhetetlen, hanem magától értetődő. Az adaptív pedagógus számára az iskolai ének-zene tanításához és az alapfokú zeneiskolai tanításhoz is elengedhetetlenek az általános pedagógus-kompetenciákat támogató alapos zenei, szakmai tudás mellett a széleskörű pszichológiai tájékozottság, a korszerű pedagógiai felkészültség, a zene-, és nevelésszociológiai összefüggések ismerete, és a zeneterápiás tájékozottság. Mindennek a tantárgy, a pedagógus, és a tanuló interaktív kapcsolatán kell alapulnia.¹ Az alapfokú művészetoktatást szabályozó MKM rendelet² első részében kifejezetten elvárásként utal az adaptív oktatásra, amely szerint *„a (művészeti) képzés figyelembe veszi az életkori sajátosságokat, a tanulók érdeklődésére, tehetségére építve alakítja készségeiket, és gyarapítja ismereteiket.”* A gyakorlatban az alapfokon tanítók zenei tájékozottsága, a zenei alapfokú

---

¹ Minderről bővebben: Mindenki a maga módján”, „Tartozom valahova, és fontos vagyok” és a „Tessék nyugodtan rám hagyni!” (Rinse 2000), hiv. Kiss Jenőné Kenesei Éva (2009).

² <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800027.MKM>. Letöltés dátuma: 2019.01.02.

oktatásban pedig az elméleti felkészültség szabhat gátat ennek a törekvésnek.

Adaptív szemlélet a csoportos szolfézs órákon

A gyerekek zeneiskolai éveik első periódusában a hangszeres előkészítő, és dalosjáték csoportok mellett a szolfézs órákkal találkoznak. Lévén az iskola, és a zeneiskola tanulói bázisa ugyanaz, a zeneiskolai oktatásban nagyon is hasonló tényezők indukálhatnak modernizációt és adaptációt.

A gyerekek – tartozzanak bármely társadalmi csoporthoz – radikálisan más kulturális, és szociális háttérrel érkeznek, mint akár tíz évvel ezelőtt. A biológiai, és szellemi felgyorsulás (akceleráció) a gyermekek zenei befogadását is befolyásolja. A kybertérben által nyújtott játékok azonnali pozitív élményhez juttatják a gyerekeket. Az élmény, az élvezet addig tart, amíg a játék maga. Nehezen keltjük, és tartjuk fenn a gyerekek érdeklődését, ha a szolfézs órákon nem vesszük figyelembe, hogy a gyermek fejlődésében milyen kognitív szinten van, milyen hosszan tud koncentrálni. Amennyiben nem változtatunk elég gyakran tevékenységet az óra folyamán, esélyünk sincs lépést tartani a felgyorsult gondolkodás konzekvenciáival. A szolfézs csoportok létszáma ugyanakkor elég alacsony a személyre szabott differenciáláshoz. A szolfézstanárnak nem kell az általános iskolai létszámokkal megbirkóznia, így jobban tud figyelni a tanulókra, amennyiben erre maga is motivált. Szintén segítségükre lehetnek egyes alternatív zenepedagógiai irányzatok, amelyek módszertana jó útmutató lehet az órák változatos megtervezéséhez, és önmagukban is adaptívak (Varró, 1989:192-195).

A földrajzi határok nyitottsága, a tömegkommunikáció fejlődése nyitottá teheti a gyerekeket más kultúrák értékeinek a befogadására. Emellett kell említeni a rendkívül gyorsan fejlődő technikai eszközök által nyújtott lehetőségeket, és az általuk nyújtott „függönyzenét”. A család elkötelezettségétől, és a környezettől függ megválogatva kapják-e ezt a tanulóink, vagy direkt, avagy indirekt módon válogatás nélkül nagyon széles spektrumú vizuális, és auditív ingerrel bombázza-e őket a környezet. Akár a szolfézs, akár a hangszeres órák tervezését is befolyásolhatja milyen zenei háttérrel érkezik a gyermek. Ebbe ma már nem csak a Kodályi értelemben vett *zenei anyanyelv* tartozik bele, hanem minden – adott esetben meglehetősen összetett – ingerhalmaz, ami a gyermeket az anyaméhtől kezdődően, folyamatosan éri. A zenetanár feladata ma ezen a téren kialakítani az értékes anyag kiválasztásának képességét, és Kokas Klára szavaival élve (Kokas, 1972:2) elvezetni a gyermeket a fél figyelemből a teljes figyelembe. Mindez nem lehetséges a gyermekek előzetes ismereteinek megismerése nélkül.

Napjainkra – az alternatív iskolák kivételével – Magyarország oktatáspolitikáját az információáradatnak köszönhető túlzott mennyiségű iskolai tananyag, és ismeret centrikusság jellemzi. oktatás Sajnos sem a szolfézs tanárnak, sem a hangszeres tanárnak sem teljesen szabad a keze

abban a tekintetben, milyen szintre hozza fel a tanulókat egy-egy tanév végére. A Kodály-koncepció jegyében született szolfézs füzetek, helyi tantervek kötik a kezét. Ez nyilvánvaló akadálya lehet a gyerekek egyénre szabott oktatásának. Minél magasabb a szolfézs évfolyam, annál kevesebb idő jut játékra, improvizációra. A tananyag természetesen adaptivitást feltételez, hiszen a gyerekek a már elsajátított képességeik révén tudnak tovább fejlődni. A zeneiskolai nevelés bevezető szakaszában, a hangszeres előkészítőknél, és a dalosjáték csoportokban van erre inkább lehetőség. Annál a tanulónál, ahol mindez kimarad, az ismeretek átadása már nem a már meglévő információkra épülő tudást eredményez, hanem egy, a tanár által megtanított teljesen idegen zenei anyag és kódrendszer elsajátítását. Nem segíti ezt a folyamatot az új tanítói generáció attitűdje sem, amely számára kevés kivétellel Kodály személye már csak történelem. Amennyiben az ő munkájukat nem előzte meg egy lelkiismeretes, természeténél fogva adaptív óvodapedagógusi munka, a zenei képzés előkészítő időszakában kiemelt szerep jut az egyénre szabott oktatásnak. Ez a zeneiskolai tananyag kötöttsége révén a felsőbb osztályokba már csak korlátozottan lehetséges. Nem meglepő tehát, hogy a zenét tanulók nagy része éppen a 3 -4. zeneiskolai osztályt befejezve hagynak fel zenei tanulmányaikkal.

Adaptív szemlélet a zeneiskolai hangszeres órákon

A hangszeres, egyéni órák azok, amelyek keretében az eltérő előzetes ismeretanyaggal, tanulási képességgel, rendelkező tanulók számára könnyebben biztosíthatjuk az eltérő tanulási környezetet, eltérő tanítási eljárásokat. Varró Margit a zongoraoktatás módszertanában fontosnak tartotta, hogy a tanulókról a hangszeres tanító tanárok az első időszakban feljegyzéseket készítsenek a növendékekről, és az elsajátítandó anyagot ennek alapján állítsák össze (Varró, 1989:192-195). A páros szituáció lehetőséget ad az előzetes tudás felmérésén kívül a gyermek személyiségének feltérképezéséhez is. Mindezek figyelembevételével – akár a tanuló bevonásával – egyénre szabott fejlesztési tervet állíthatunk össze. A differenciált tanulás feltételei ebben a helyzetben adottak. A motiváció felkeltése, fenntartása az adaptív oktatás egyik kulcsfontosságú kérdése.

Amennyiben az anyagot a fenti szempontok alapján állítottuk össze a tanuló előzetes ismeretei, adottságai, lehetőségei, érdeklődése alapján, a hangszeres órákkal könnyebben, és gyorsabban jutnak sikerélményhez. Nem szükséges ehhez feltétlenül hangverseny, vagy vizsga-szituáció, bár egy sikeres hangverseny, egy jól sikerült produkció komoly motívum lehet az arra érett gyermek számára.

Mivel az alapfokú, zeneiskolai rendszerű oktatásban jellegénél fogva a differenciálás könnyebben megvalósítható, mint egy köznevelési intézményben, minden zenetanár-jelölt képzésében intézményi szinten biztosítani kellene az ehhez szükséges elméleti, és gyakorlati ismeretek

elsajátítását. Az alsófokú zeneoktatás így a köznevelés még hasznosabb kiegészítője lehet, amely nem csak a „kottafejek, és jó időben, jó sorrendben megszólaltatott hangok” szintjén, az ismert transzferhatások mellett még hatékonyabban járulhat hozzá a tanulói személyiségfejlesztéshez. Ezen a téren már tapasztalható előrehaladás. Emellett szükség lenne az alapfokú elmélet-, és hangszeres zeneoktatás módszertanának alapos átgondolására az adaptív oktatás jegyében. Ebben a tekintetben szintén szükség lenne a művészeti, felsőoktatási intézmények követelményeinek összehangolására, amely a zenetanár szakképzettség megszerzését csak az adaptív oktatás módszereinek megismerése révén lenne lehetséges. Ez az eljövendő évek oktatáspolitikájának egyik nem elhanyagolható feladata.

Irodalomjegyzék

- Kiss Jenőné Kenesei Éva (2009). Adaptivitás a zenei nevelésben: Varró Margit üzenete. *Parlando*, 51 (1), 21-27.
- Kokas Klára (1972). *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Budapest: Zeneműkiadó.
- M.Nádasi Mária (2007). *Adaptivitás az oktatásban*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Varró Margit (1989). *Zongoratanítás és zenei nevelés*. Budapest: Editio Musica.